

RS Global
Journals

Scholarly Publisher
RS Global Sp. z O.O.
ISNI: 0000 0004 8495 2390

Dolna 17, Warsaw, Poland 00-773
Tel: +48 226 0 227 03
Email: editorial_office@rsglobal.pl

JOURNAL	International Journal of Innovative Technologies in Social Science
p-ISSN	2544-9338
e-ISSN	2544-9435
PUBLISHER	RS Global Sp. z O.O., Poland
ARTICLE TITLE	ПРЕЗЕНТАЦІЯ ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКОЇ МУЗИКИ ДЛЯ ГІТАРИ УКРАЇНСЬКИМИ ВИКОНАВЦЯМИ
AUTHOR(S)	Станіслав Жовнір
ARTICLE INFO	Stanislav Zhovnir. (2020) Presentation Latin American Guitar Music by Ukrainian Performers. International Journal of Innovative Technologies in Social Science. 7(28). doi: 10.31435/rsglobal_ijitss/30122020/7333
DOI	https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/30122020/7333
RECEIVED	10 November 2020
ACCEPTED	17 December 2020
PUBLISHED	22 December 2020
LICENSE	 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License .

© The author(s) 2020. This publication is an open access article.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКОЇ МУЗИКИ ДЛЯ ГІТАРИ УКРАЇНСЬКИМИ ВИКОНАВЦЯМИ

Станіслав Жовнір, аспірант, асистент, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9641-8799>

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/30122020/7333

ARTICLE INFO

Received 10 November 2020
Accepted 17 December 2020
Published 22 December 2020

KEYWORDS

classical guitar, Latin American guitar music, professional guitar performance, performing models, Ukrainian guitarists.

ABSTRACT

The relevance of the study is determined by the need to study the influence of ethno-artistic (in particular, Latin American) traditions on the development of classical guitar art in the interaction of composing and performing. The general trends in the development of the creativity of Latin American composers for the guitar as an integral part of the Ibero-American music of the XX century are identified in the article. A general genre and style analysis of guitar works by Latin American composers A. Barrios, L. Brauer, E. Villa-Lobos, J. Morel, A. Piazzolla, J. Sagreras and others is presented. The author has analyzed the modern performing practice of representing this direction of guitar music in Ukraine. Examples of sound recordings are presented and a brief analysis of different genres of works by Latin American composers performed by Ukrainian classical guitarists A. Ostapenko, I. Fedorishin, A. Chadai-Fedik, D. Rybalchenko, B. Sidorenko, M. Zemlyansky, D. Buchka, V. Petrenko, V. Dotsenko, B. Belsky, M. Topchy is given. The performing models of creativity of Ukrainian guitarists in concert performing of Latin American works are determined. The article uses historical, cultural, systemic and comparative research methods, which is based on the analysis of the electronic portal "Guitarists and Composers", scientific works of V. Dotsenko, N. Kryazhev, V. Machneva.

Citation: Stanislav Zhovnir. (2020) Presentation Latin American Guitar Music by Ukrainian Performers. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 7(28). doi: 10.31435/rsglobal_ijitss/30122020/7333

Copyright: © 2020 Stanislav Zhovnir. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. У період осмислення національної спадщини як системного явища, в період, коли народи світу усвідомлюють свою культурну спільність, особливого значення набуває порівняльне вивчення національних традицій мистецтва, які збагачують собою мистецтво глобальне. Творчість латиноамериканських композиторів для гітари вже впевнено завоювала прихильність як виконавців-гітаристів, так і широкої аудиторії у всьому світі. Чималий внесок зробили українські класичні гітаристи, у репертуарі яких як оригінальні твори, так і перекладення для гітари композиторів різних епох та стилів – європейських: Й. С. Баха, Д. Скарлатті, Ф. Сора, М. Джуліані, Ф. Бустаманте, Л. Леньяні, Ф. Морено-Торроби, Н. Паганіні, М. Де Фалья, І. Альбеніса, Х. Туріні, Х. Родріго, та ін.; латиноамериканських: Х. Кардосо, Х. Мореля, Л. Брауера, Е. Віла-Лобоса, А. Барріоса, А. П'яцолли, Х. Сагreras та ін.; українських: М. Скорика, К. Віленського, М. Дремлюги, М. Стецюна, А. Золкіна та ін.

Матеріали та методи. Методологія дослідження ґрунтується на принципі історизму, фундаментальному для музикознавства, а також на методах системного, порівняльного, культурологічного аналізу. Термінологія дослідження включає назви та поняття, що традиційно застосовуються в музикознавстві, а також специфічні терміни, що існують в гітарному виконавстві та педагогіці. Основні наукові методи, що використані в роботі, це історико-культурологічний (для

аналізу контексту створення композицій для гітари), джерелознавчий (для визначення нотних і звукових джерел дослідження), персонологічний (для аналізу внеску окремих українських виконавців у сучасну репрезентацію гітарної творчості латиноамериканських композиторів).

Виклад основного матеріалу: У світовій музичній культурі значне, окреме місце посідає латиноамериканська музика – (ісп. *Musica latinoamericana*) або скорочена назва «латинська музика» (ісп. *Musica latina*) (розм.). Цим поняттям позначаються стилі та жанри музичної творчості жителів та вихідців країн Латинської Америки. За стилістичними особливостями латиноамериканську музику можна умовно поділити на кілька основних регіональних стилів: андський, центральноамериканський, карибський, аргентинський, мексиканський, бразильський.

Протягом п'яти століть по різні боки Атлантики формувалася і розвивалася унікальний світ ібероамериканської музики, що вмістив у себе безліч самотніх явищ і традицій, але в той же час він пронизаний тонким павутинням зв'язків і перехресних впливів. Першопричиною цього феномена став величезний історичний катаклізм, який змінив хід історії як іберійських, так південноамериканських і частково африканських народів. Тривале конфліктне протистояння іспанських завойовників з автохтонними жителями американського континенту, чие масове знищення іспанська корона намагалася компенсувати завезенням африканських рабів, все ж не стало на заваді потужним інтеграційним процесам, що охопили й сферу художньої культури і мистецтва. За таких дійсно унікальних історичних обставин народжувався новий художній і музичний світ, головною ознакою якого стало расове змішання (Кряжева, 2007, с. 293).

На всіх етапах розвитку музики Латинської Америки помітні два головні напрямки – класично-універсальний та національний. Музична культура Латинської Америки історично сформувалася як на базі автохтонного американського (індіанського), європейського (насамперед іспанського і португальського) та африканського джерел, так і під впливом європейської класики. Характерно, що ці напрямки успішно доповнювали один одного до середини ХХ століття, попри всі дискусії та суперечки між прихильниками кожного з них. Тільки з приходом до Латинської Америки авангарду після II Світової війни ситуація дещо ускладнилася. Але унікальна латиноамериканська культура, що історично зростала завдяки компромісові, навіть симбіозу кількох коренів, сприйняла і цей напрямок, перетворивши і його на одну з своїх складових часток.

Як вважає заслужений український гітарист-віртуоз, професор В. Доценко, латиноамериканські композитори, навіть перебуваючи під впливом універсальних моделей, свідомо чи несвідомо трансформували їх у прагненні висловити автентичний латиноамериканський зміст. У цьому він бачить причини, внаслідок яких крізь «знеособлену» техніку проглядає все ж національний «акцент»: бразильський, мексиканський, аргентинський, що передає особливості культурного контексту, в якому створювалася ця музика. До плеяди всесвітньо знамих майстрів латиноамериканської музики, у чиїх творах звучать національні мотиви, переплітаючись з класикою, входять такі автори, як Астор П'яццолла, Хорхе Морель, Хуліо Саггерас (Аргентина), Ейтор Вілла-Лобос (Бразилія), Лео Брауер (Куба), Агустін Барріос (Парагвай) та багато інших. Сьогодні латиноамериканські композитори продовжують творчий пошук, і в сучасних музичних творах для гітари знаходять все необхідне для відображення глибинних рис своїх національних культур.

Художній досвід Латинської Америки протягом ХХ століття показав, що найвищі її досягнення мали місце в тих випадках, коли було знайдено точне для свого часу співвідношення між національним і міжнародним (універсальним), згенеровано власні засоби для вираження латиноамериканського мелодичного і ритмічного контенту. Латиноамериканська професійна музика засвоїла європейський досвід і почала виробляти на його основі моделі, що відповідають національному темпераменту і світовідчуттю (В. Доценко, 2008, с. 140-154).

У період глобального взаємопроникнення культур внесок латиноамериканської музики для гітари до світової мистецької скарбниці складно переоцінити. Твори та переклади латиноамериканських композиторів для гітари посіли почесне місце у конкурсних програмах, входять до обов'язкового курсу у музичних навчальних закладах, користуються великою популярністю, становлять значну частину концертної та звукозаписної діяльності. прикрашають собою репертуар багатьох виконавців, в тому числі і українських віртуозів.

Поширення творчості латиноамериканських композиторів спостерігається й у виконавстві українських гітаристів. Так, у грудні 2011 року до обов'язкової програми Міжнародного конкурсу гітаристів в Україні входили твори Агустіна Барріоса: «Собор», «Мазурка Апасіоната»; Лео Брауера: Концерт «Елегійний» для гітари з оркестром; Мануеля Понсе: «Класична соната». У заключному концерті конкурсу серед інших віртуозів приймав участь один із членів журі – український гітарист, соліст Національної філармонії України, заслужений артист України **Андрій**

Остапенко. У його виконанні прозвучала «Мазурка Апасіоната» А. Барріоса (A Barrios Mazurka Apasionada, 2011). А. Остапенко є учасником різноманітних гітарних фестивалів і форумів, відомий як першовиконавець нових оригінальних творів для гітари, які успішно презентує на фестивалях Національної спілки композиторів України. Гастролює закордоном у таких країнах як Італія, Польща, Швейцарія, Азербайджан, Португалія, Велика Британія (Остапенко, НФУ). З 2004 року Андрій Остапенко — автор і один з організаторів проведення щорічного Міжнародного фестивалю гітарної музики «Київ». У 2007 році у рамках цього фестивалю був заснований і проведений Міжнародний конкурс гітаристів в Україні, який проходить що два роки.

У травні 2018 року на відкритті Гітарного фестивалю «GuitarVik» у Львівському органному залі гітарист **Іван Федоришин** з Австрії та струнний квартет «Фенікс» виконували «Квінтет» Лео Брауера. Іван Федоришин здобув музичну освіту в Львівській національній музичній академії ім. Лисенка та в Університеті музики і театрального мистецтва м. Грац (Австрія). Гітарист виступає соло та разом з австрійським Trio Grammo. Серед інших учасників фестивалю твори латиноамериканських композиторів виконували **Азарій Чадай-Фесик** з Умані – Соната La Toccata de Pasquini» III частина Л. Брауера; **Денис Рибальченко** з Сєверодонецька – Етюд №7 Е. Вілла-Лобоса; **Харківський гітарний квартет** – А. П'яццолла «Прощай, Ноніно» (Гітарний фестиваль GuitarVik, 2018).

22–24 червня 2018 року в місті Острог у Рівненській області відбувся I Всеукраїнський відкритий фестиваль-конкурс виконавців на класичній гітарі «Гітаріада» (Фестиваль «Гітаріада», 2018), що проходив у історико-культурному заповіднику «Острозький замок». Серед його лауреатів у другій віковій категорії – учень Броварської музичної школи **Богдан Сидоренко**, він виконав танго Астора П'яццолли у перекладенні Балтазара Бенітеса «Верано Портено».

Вундеркінд з Черкас, юний студент Київського інституту музики імені Р. М. Глієра, лауреат всеукраїнських та міжнародних конкурсів, **Марко Землянський**, ще будучи учнем Черкаської ДМШ №2, майстерно виконав віртуозну мініатюру «Колібрі», твір аргентинського композитора Хуліо Саггераса, засновника та першого президента Аргентинської асоціації гітаристів. Найбільше значення він має як педагог: його етуди в шести томах і збірники вправ «Вища гітарна техніка» використовуються при навчанні і в наш час. Крім навчальних творів, Саггерас також є автором понад двохсот оригінальних п'єс, здебільшого на теми популярних народних танців та пісень. Вони доступні і демократичні, зрозумілі кожному пересічному слухачеві, і при цьому настільки мелодійні і красиві, що не можуть залишити байдужими шанувальників аргентинської музики. Його етуди зі збірки «Перші уроки гітари» написані для відпрацювання певних технічних прийомів, і одночасно вони мелодійні і красиві, що робить їх привабливими для юного музиканта. До цього ж переліку можна зарахувати віртуозні п'єси Саггераса «Колібрі» та «Moto Perpetuo» («Вічний рух»). Тут є простір для виконавського та естетичного задоволення (Саггерас, Колібрі, 2013).

Талановитий та перспективний віртуоз з Одеси **Данило Бучка**, неодноразовий призер всеукраїнських конкурсів, лауреат шести міжнародних конкурсів у Болгарії, Угорщині, Австрії, Україні, дипломант з оцінкою «excellent» Міжнародного конкурсу ім. А. Сеговії в ФРН, випускник магістратури Одеської національної музичної академії ім. А. В. Нежданової. У його репертуарі – твори славетного аргентинського музиканта і композитора Астора П'яццолли, чия спадщина збагатила жанр танго, представивши його в сучасному ключі. П'яццолла – родоначальник стилю, що увібрав елементи джазу та класичної музики і отримав назву «Танго Нуево». Данило Бучка виконує танго А. П'яццолли «Прімавера Портена» в обробці Б. Бенітеса. Цей твір – одна з найбільш популярних в перекладенні для гітари п'єс із циклу «Cuatro Estaciones Porteñas», також відомого як «Estaciones Porteñas» або «Чотири пори року в Буенос-Айресі», що становить сюїту з чотирьох танго-композицій. Тут П'яццолла вільно використовує форму барокового концерту, чергуючи фрагменти соло і тутті. Композитор поєднує різні музичні традиції: класичну, джазову, афро-іспанську (Piazzolla, «Primavera Porteña», 2016).

Арія з «Бразильської Бахіани» № 5 Ейтора Вілла-Лобоса – твір стилізований під класичні зразки. Але її автор – видатний бразильський композитор ХХ століття, знавець музичного фольклору, диригент, педагог. Твори Вілла-Лобоса для гітари мають характерне національне забарвлення. Сучасні ритми та гармонії тісно переплітаються в них з самотніми танцями та піснями бразильських індіанців та афроамериканців. Найкраще його творіння – цикл «Бразильська Бахіана». Ніде до того не досяг композитор настільки органічного поєднання національних витоків і класичних форм. У перекладенні для гітари «Бразильська Бахіана №5» звучить у виконанні видатного гітариста з Дніпра – **Валерія Яковича Петренка**, Заслуженого артиста УРСР (1987), Народного артиста України (1999) (Вілла-Лобос, Бразильська бахіана №5,

2015). Випускник Московського музичного училища ім. П. І. Чайковського у класі О. М. Іванова-Крамського; Львівської консерваторії ім. М. В. Лисенка, соліст Київської філармонії, педагог (викладав у Київському музичному училищі ім. Р. М. Глієра) та концертуючий музикант, який гастролював більш ніж у 30 країнах світу. У його величезному репертуарі значне місце займають і власні перекладення для гітари творів багатьох видатних митців, часто вперше виконувани на гітарі (Друга угорська рапсодія Ф. Ліста, «Місячна соната» Л. Бетховена, ноктюрн «Розлука» М. Глінки, «Пори року» П. Чайковського, обрані каприси Н. Паганіні для скрипки, п'єси Д. Шостаковича, С. Прокоф'єва та ін.). Лауреат багатьох міжнародних конкурсів, В. Петренко неодноразово був головою чи членом журі в національних і міжнародних конкурсах гітаристів. Ім'я музиканта було присвоєно I і II Всеукраїнським відкритим гітарним фестивалям-конкурсам, які проходили в м. Києві в 2001 і 2003 рр., а також міжнародним фестивалям-конкурсам гітарного мистецтва «Гітара світу» в Ялті (Гитаристы и композиторы, 2001-2017). Саме в творчості В. Петренка геніальна мелодія Вілла-Лобоса з його «Бразильської Бахіани» №5 містить в собі «спів зірок», коли на тлі тихої, просвітленої скорботи розгортається почуття любові і тривоги, яке природно переходить в молитву, звернену до Творця (Родіонов, 2014, с.163).

Якщо проводити порівняння творчості одного з найбільш великих сучасних композиторів і гітаристів, диригента Лео Брауера з іншими гітарними композиторами, то можна з упевненістю сказати що він єдиний композитор, який поєднав у своїй творчості новітні музичні системи та безліч афро-кубінських інтонацій, виробив абсолютно нові принципи музичної мови та засобів музичної виразності, створив синтез різноманітних національних стилів. Лео Брауер у середині минулого століття вийшов далеко за рамки загальноприйнятної жанрової стилістики у галузі гітарної музики та підготував появу такого феномену композиторської практики постмодернізму, як «метастиль». Серед віртуозів, які грають твори Брауера – **Володимир Ігорович Доценко** (Гитаристы и композиторы, 2001-2017), Заслужений артист України, професор Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського, лауреат, член журі та голова більш ніж 30 престижних міжнародних та національних гітарних конкурсів, один з засновників сучасної школи гри на класичній гітарі в Україні, який підготував понад 50 лауреатів Міжнародних конкурсів більш ніж в 10 країнах світу. В. Доценко – член президії Національної Всеукраїнської музичної спілки (Асоціація гітаристів України), член президії Петербурзької Міжнародної Академії гітари. Широку популярність в музичних колах він заслужив як виконавець музики Лео Брауера та Ейтора Віла-Лобоса. У 2003 році ним було записано альбом «Барви», де можна почути твори цих авторів. У репертуарі виконавця – десять сольних програм від Баха до сучасних авторів, у т. ч. і 5 концертів для гітари з оркестром. У виконанні цього видатного гітариста-віртуоза можна також почути твір Лео Брауера «Кубінський пейзаж із дзвіночками» (Vrouwer, Cuban Landscape with Bells, 2010). Автор використовує тут величезну кількість різних засобів – піццікато, флажолети, разгіадо, імітацію ударних та ін.

Серед кращих представників гітарного мистецтва в Україні слід зазначити ім'я віртуоза **Бориса Бельського** (м. Конотоп). Він – лауреат та один з організаторів престижних міжнародних конкурсів, член президії Асоціації гітаристів Національної Всеукраїнської Музичної Спілки, акомпаніатор, композитор, диригент. Артист має в своєму творчому доробку величезну кількість музичних шедеврів від ренесансу до сучасності та активно пропагує національну гітарну спадщину (Гитаристы и композиторы, 2001-2017). Його репертуар налічує чималу кількість творів латиноамериканських композиторів. Виконавській манері гітариста притаманне тонке розуміння особливостей епохи, глибоке проникнення і розкриття музичного образу. У його творчості представлено «Бразильський танець» Хорхе Мореля (Morel, Danza Brasileira, 2011), аргентинського композитора, педагога та гітариста, чий мелодії та аранжування виконувалися багатьма виконавцями. Найбільш відомі твори Мореля – «Південна сюїта» (Suite Del Sur) – концерт для гітари з оркестром, «Бразильський танець», «Креольський романс» та «Сонатина для гітари». Хорхе Морель також залишається одним з головних авторитетів в області гітарної педагогіки та виконавства.

І, нарешті, відомий твір парагвайського генія – віртуоза-гітариста, композитора для гітари Агустіна Барріоса «Останнє тремоло» входить до репертуару видатного виконавця, багаторазового лауреата національних та міжнародних конкурсів, володаря більш, ніж 90 нагород у міжнародних конкурсах гри на гітарі у професійній категорії **Марка Топчія** (Гитаристы и композиторы, 2001-2017) (Київ). Він екстерном закінчив Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського і стажувався в Національній музичній академії ім. П. І. Чайковського, також навчався в Консерваторії Сан-Франциско (США) (Agustin Barrios, El Ultimo Tremolo, 2017)]. У 2016 році записав альбом «Van Gogh Fire», до якого входять і твори

Агустіна Барріоса. «Останнє тремоло» – твір, написаний у вигляді п'єси-тремоло, композиція нагадує концертний етюд. Насправді у ній, як і в інших майстерно написаних творах композитора, мелодія сопранового голосу поліфонічна, вона перекликається, веде свою лінію у дуєті з нижнім голосом. Заключні такти прекрасного тремоло ведуть наш погляд угору, у чистоту небес, до Бога. Надія звучить у завершальній, мажорній частині – надія на те, що життя, віддане служінню мистецтву, людям, не було марним, а віра – у гуманізм та добро, що були девізом Агустіна Барріоса Мангорі протягом усього його яскравого творчого життя (Мачнева, 2006).

Висновки. Отже, представлені й проаналізовані виконавські приклади і зразки звукозаписної діяльності українських митців засвідчують, що складна, насичена етнічним колоритом, різножанрова музика латиноамериканських композиторів для гітари не тільки збагачує собою скарбницю світової культури, а й дає широкі можливості для удосконалення технічних навичок гітариста. Зокрема, завдяки виконанню цієї музики українські гітаристи завоювали широке міжнародне визнання, засвоїли кращі аспекти міжнародної виконавської традиції, створили та зберегли національну школу, отримавши в результаті високоякісний виконавський «продукт». Художній досвід Латинської Америки протягом ХХ століття показав, що найвищі її досягнення – симбіоз національного, автентичного та загальнолюдського, власні засоби вираження змісту, характерного для цього континенту, багатого різними культурами. Латиноамериканська професійна музика засвоїла європейський досвід і почала виробляти на його основі нові моделі. Жанри латиноамериканської популярної музики – самба, румба, сальса, босанова, танго та інші стали обов'язковими компонентами танцювальних конкурсів; латиноамериканські духові та ударно-шумові інструменти органічно увійшли до темброритмічної складової звучання багатьох ансамблів, незалежно від їх національної приналежності.

Творчість латиноамериканських композиторів значно збагатила як навчальну програму українських академічних музичних закладів, так і програму міжнародних та регіональних виконавських конкурсів. Знайомство з новими музичними образами, взятими з самобутніх традицій народної музичної культури, заснованої на іншій, неєвропейській музичній системі, сприяє розширенню кола виразних засобів і оновленню музичної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Andriy Ostapenko. (2020, December 29) *Hitara: Natsional'na filarmoniya Ukrayiny [Guitar: National Philharmonic of Ukraine]* Retrieved from <http://www.filarmonia.com.ua/about/artists/solisty-instrumentalisty-i-kontsertmeistry/andriy-ostapenko/>
2. Dotsenko, V. R. (2008) От «natsionalizma» k «universalizmu» [From «nationalism» to «universalism»]. *Tvorchestvo kompozitorov Latinskoj Ameriki vtoroy poloviny XX stoletiya [Creativity of Latin American composers of the second half of the XX century]*. Muzykal'naya akademiya. № 4.
3. Eytor Vila-Lobos. (2015) *Brazyl'ska bakhiana №5*. (2018, March 11) Vykonuye Valeriy Petrenko [Brazilian Bahian №5. Performed by Valery Petrenko] Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=sVKhM1LkoHE>.
4. Hitarnyy festyval' GuitarVik [Guitar Festival GuitarVik] Retrieved from <http://guitarvik.com.ua/>
5. Kryazheva I. A. (2007) *Muzyka Ispanii i Latinskoj Ameriki. [Music of Spain and Latin America] Istoricheskiye ocherki [Historical sketches]: Irina Alekseyevna Kryazheva*. Dis. na soisk. nauch. step. d-ra. iskusstvovedeniya po spetsial'nosti 17.00.02. Moscow. Muzykal'noye iskusstvo.
6. Machneva U. K. Agustin Barrios: «Milost' vo imya Gospodne» [«Mercy in the name of the Lord»] Retrieved from http://abateguitar.narod.ru/A_g_article8.htm
7. Project «Gitaristy i kompozitory» [«Guitarists and Composers»] Retrieved from <http://www.abc-guitar.narod.ru>
8. Rodionov VK (2014). *Klassicheskaya gitara v XVI-XX vekakh [Classical guitar in the 16th-20th centuries]* Retrieved from: http://vizavi-studio.ru/books/007_rodionov/mobile/index.html#p=163
9. Festyval'-konkurs vykonavtsiv na klasychniy hitari «Hitariada» [Festival-competition of performers on classical guitar «Gitariada»] Retrieved from <https://ostroycastle.com.ua/festyval-konkurs-gitariada-u-knyazhomu-zamku/>
10. H. Sagreras. Kolibri. (2013) Vykonuye uchen' Cherkas'koyi DMSH №2 - Zemlyans'kyy Mark [H. Sagreras - Hummingbird. Performed by a student of Cherkasy State Music School #2. Zemlyansky Mark] (excl. Silenko SO). Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=4G7Qn60Lf1c>
11. A Barrios. Mazurka Apasionada (2011) [Mazurka Apasionada] Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=StlXF0lwq5k>
12. Daniil Buchka (2016) plays Astor Piazzolla «Primavera Porteña» (arr. By B. Benítez): Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=11T8pYk8cXM>
13. J. Morel. Danza Brasileira. (2011) Performed by Boris Belsky. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=Wt88xpN-2IY>
14. Leo Brouwer. (2010) Cuban Landscape with Bells. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=YQMaPVYNrMw>
15. Marko Topchii. (2017) El Ultimo Tremolo. Agustin Barrios Mangore. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=hOfk5woYJj4>